

Postoje slovenskej a európskej mládeže k imigrácii a kultúrnej diversite

Ladislav Macháček , Sociologický ústav SAV, Bratislava
Lyn Jamieson, Edinburská univerzita, Edinburgh

Európa: pevnosť, kotol, spoločenstvo

Výskum Orientácia mladých mužov a žien k občianstvu a európskej identite (2001-2004) umožňuje získať pohľad našich respondentov na Európu v budúcnosti predstavenú ako istú “pevnosť”, ktorá drží ostatných pred svojimi hradbami alebo ako istý “kotol”, v ktorom sa noví prichádzajúci začleňujú do spoločnej “európskej kultúry” alebo sami spoluutvárajú európske multi-kultúrne spoločenstvo. Z hľadiska novoprichádzajúcich je dôležitou otázkou ako sa “starousedlíci” vyrovnávajú s ich novou kultúrou a ako sú ochotní ju akceptovať, vnímať ako niečo obohacujúce a nie otravné a obťažujúce.

Pre európsky “kotol” je už z princípu odlišná východisková pozícia od “kotla” amerického¹, kde dominovala kultúra spojená s jedným jazykom (anglickým). Minimálne tu máme dve–tri vedúce kultúry s ich jazykmi (anglická, francúzska, nemecká). Na európskej scéne je niekoľko nepriehladnuteľných a osobitných kultúr ako je španielska, talianska, grécka, nordická).

Napokon máme v Európe výraznú kultúru rómsku, ktorá je najrozličnejším spôsobom integrovaná (Španielsko) alebo marginalizovaná (Slovensko) v národno-štátnych kultúrach európskych štátov. Práve v novej Európe chápanej ako multikultúrna spoločnosť získava nádej na svoje primerané miesto.

Problémy výskumnej validity

Európska identita nie je ľahký výskumný problém a je otázná aké výskumné metódy a techniky sú vhodné na získavanie relevantných informácií. Napríklad, nemôžeme akceptovať tvrdenia, že odpovede na postojové otázky bezprostredne reflektujú názory respondentov. V istom kultúrnom kontexte si respondenti viac alebo menej uvedomujú, že ich vlastná reputácia môže byť poškodená ak prezentujú názory, ktoré môžu byť ostatnými považované za rasistické. V prípade klasického sociologického dotazníka využívaného na rozhovor face to face, je veľmi dôležité vedieť ako respondenti reagujú na prezentovania sociálne vhodnej alebo nevhodnej odpovede a ako takáto skutočnosť ovplyvňuje ich vlastné odpovede.

Aj preto pri skúmaní postojov o kultúrnej diversite, sme v našom dotazníku nevyužili indikátory, ktoré by sa mohli čítať alebo interpretovať ako jednoznačne rasistické. Skôr sme sa snažili opýtať mladých ľudí z 10 miest Európy (rok 2002) či súhlasia s istými výroky, ktorých akceptovanie alebo odmietnutie ich nemôže jednoznačne označiť alebo jednoznačne vidieť ako rasistu.

Výroky, ktoré sme použili vo výskume sú nasledovné: “ma tu žiť menej ľudí rozličných národností”, „je lepšie pre našu krajinu ak tu žijúci zdieľajú rovnaké tradície a zvyky” a “etnické minoritné kultúry sú dobré pre kultúru našej krajiny”.

Súčasne sme použili celú batériu rozličných typov výskumných indikátorov k otázke o imigrácii a štátnom občianstve. Tento okruh zahŕňa otázku: “Podľa Vášho názoru, mali by nasledujúce skupiny ľudí byť akceptované do (názov krajiny) bez žiadnych

¹ Martinelli, Alberto: Prejav prezidenta ISA na XV.kongrese v Brisbane. Sociológia 35,2003.No1,ss.5-36

reštrikcií, byť akceptovaní s nejakými reštrikciami alebo nebyť akceptovaní? Respondentov sme sa potom opýtali na rozličné kategórie imigrantov: z členských krajín EU, z nečlenských krajín EU, z neeurópskych krajín. Aké dôvody sa uvádzajú pri imigrácii: hľadanie práce, azyl z dôvodov porušenia ľudských práv. Tiež sme zisťovali názory na kritériá, s ktorými by sa mali vyrovnávať ľudia hľadajúci občianstvo v ich krajine.

Výskum umožnil hovoriť s niektorými respondentami hlbšie v pološtrukturovanom rozhovore. Takéto semi-štrukturované rozhovory viac umožňujú zistiť ako ľudia vnímajú samých seba a lepšie poznáme ich interpretácie tak komplikovaných otázok. Kombinácia kvalitatívnych a kvantitatívnych údajov je prakticky silná najmä vtedy ak sa zaoberá tak senzitívnou a náročnou témou.

Výsledky kvantitatívneho výskumu

Výskumné výsledky ukazujú že väčšina respondentov vo všetkých krajinách výskumu má celkom pozitívny vzťah k kultúrnej a etnickej diverzite. Vo všeobecnosti platí pre všetky krajiny, že tí čo majú vyššiu úroveň vzdelania majú tendenciu prejavovať sa pozitívnejšie. Menšina odmieta túto diverzitu a silne zdôrazňujú kultúrnu a etnickú homogenitu. Tieto menšiny sú od 10% až k tretine respondentov v niektorých krajinách a to iba pre niektoré indikátory. (Pozri Tabuľka 1) V našom výskume sú to týka najmä Manchesteru, Madridu a Bratislavy, ale v niektorých indikátorových prípadoch sa to týka aj Prahy, Bielefeldu, Bregenzu.

Tabuľka 1 Odmieta rozmanitosť a schvaľuje kultúrnu a etnickú homogenitu

KRAJINY	RAKÚSKO		ČESKÁ REPUBLIKA	SLOVENSKO	NEMECKO		ŠPANIELSKO	BRITÁNIA		
	Bregenz	Viedeň	Praha	Bratislava	Chemnit	Bielefeld	Bilbao	Madrid	Edinburg	Manchester
Mestá a oblasti										
Niektorí ľudia hovoria: "Pre našu krajinu je lepšie, ak tu všetci dodržiavajú rovnaké tradície a zvyky."	14	12	25	34	7	14	15	33	18	33

Niektorí ľudia hovoria: "Kultúry etnických menšín sú dobré pre kultúru našej krajiny."	23	20	19	28	26	27	19	25	18	26
Niektorí ľudia hovoria: "Malo by tu žiť menej ľudí iných národností."	18	14	22	39	17	18	14	30	7	8
Respondenti akceptujú všetky tri*	2	3	3	3	2	2	2	6	2	4
Respondenti akceptujúci dve*	14	8	17	23	9	14	9	24	10	23

*vyjadruje počet tých prvkov podporujúcich kultúrnu a etnickú homogenitu

Manchester a Bratislava, ale aj Edinburgh, sú miesta v ktorých najmenšie množstvo respondentov vyjadruje vôľu akceptovať imigrantov spoza hraníc EU bez obmedzujúcich podmienok. Pritom v Manchesteru, táto neochota akceptovať imigrantov bez reštrikcií sa objavuje na viac alebo menej rovnakej úrovni či sú alebo nie sú z EU. V Madride odmietnutie kultúrnej diverzity nie je tak silne asociované aj s odmietnutím imigrácie.(Pozri Tabuľka 2)

Pre špecifikáciu treba uviesť, že v prípade Česka a Slovenska sa zisťovanie týka krajiny, ktorá v roku 2002 ešte nebola členskou krajinou EU. To značí, že Praha a Bratislava hodnotila všetkých partnerov ako členov EU a ostatné krajiny chápali Slovensko a Česko ako krajiny, ktoré patrili do kategórie "ľudia z ostatných európskych krajín".V danom prípade sme sa ocitli na najvyššej priečke akceptácie v Bilbao a Madride, či vo Viedni. Rozhodne nie vo Veľkej Británii alebo v Nemecku. Slovensko a Česko bolo ústretovejšie k imigrácii formou usadenia sa občanom z krajín EU ako Veľká Británia a Nemecko.

Výskumný tím sa zhodol na stanovisku, že politický azyl bez obmedzenia pre ľudí, ktorí sa ocitli v ohrození by sa mal hodnotiť vyššie ako všetky ostatné prípady imigrácie či už by bola za prácou či pre usadenie sa v krajine. Španielsko a Rakúsko, ale aj Nemecko získali rovnaké hodnotenia ako v prípade akceptácie občanov EU. Veľká Británia, Česko ale najmä Slovensko neodlišuje význam "politického azylu" od ostatných prípadov imigrácie bez obmedzujúcich nástrojov.

Tabuľka 2

Navrhujú imigrantov v ich krajine akceptovať bez reštrikcií

KRAJINY	RAKÚSKO		ČESKÁ REPUBLIKA	SLOVENSKO	NEMECKO		ŠPANIELSKO		BRITÁNIE	
	Bregenz	Viedeň	Praha	Bratislava	Chemnitz	Bielefeld	Bilbao	Madrid	Edinburgh	Manchester
Občania štátov Európskej únie, ktorí sa chcú usadiť (na Slovensku)	60	71	53	45	36	44	76	56	39	27
Občania ktorých ľudské práva boli v ich krajine porušované a ktorí žiadajú (na Slovensku) o politický azyl	60	62	40	26	42	47	77	60	25	25
Ľudia z európskych krajín, ktoré nie sú členmi Európskej únie a ktorí chcú pracovať (na Slovensku).	26	34	21	13	20	23	56	41	21	17
Ľudia z neeurópskych krajín, ktorí chcú pracovať (na Slovensku)	25	33	16	10	17	19	53	35	19	15

Keď sme sa pýtali respondentov o možných požiadavkách pre “niekoho kto hľadá občianstvo” v ich krajine, zaujímali sme sa súčasne či naši respondenti si vybrali prvky, ktoré reflektujú “etnické” alebo skôr “občianske” nároky na občianstvo. Medzi etnické sme zaradili “národnosť rodičov alebo aj starých rodičov či vôbec predkov” a medzi “občianske” sme zaradili take ako je uctievanie zákonov danej krajiny, práca v platenom zamestnaní a dlhodobý pobyt (aspoň 5 rokov). Vo všeobecnosti občianske prvky uprednostnili viac respondentov a len menšina zvýrazňovala etnické prvky. Najviac sa “rodové” alebo “pokrvné” prvky vyskytovali v Manchestery a Madride, ale aj v Edinburghu. Aj keď respondenti si mysleli, že etnické prvky boli dôležité tiež často zdôrazňovali občianske prvky. Respondenti v Manchestery a v Madride obyčajne zdôrazňovali obe skupiny prvkov rovnako.

Ak si pozornejšie preskúmame pozície Prahy a najmä Bratislavy v porovnaní s ostatnými v jednotlivých sledovaných indikátoroch môžeme konštatovať, že a/narodenie v krajine pokladajú za najvýznamnejší faktor pre získanie občianstva vo Veľkej Británii a Španielsku. Slovensko sa v tomto postoji nachádza na rovnakej úrovni s Nemeckom a Vorarlbergom z Rakúska. Praha a Viedeň patria medzi mestá s najmenšou úrovňou tejto požiadavky.

b/mať rodičov z danej krajiny alebo aspoň jedného predka pokladá za dôležitú požiadavku získania občianstva Veľká Británia a Madrid. Bratislava sa nachádza na úrovni Nemecka a Bregenzu z Rakúska alebo Prahy.

Vcelku sa etnicita prejavuje predovšetkým v takých krajinách ako je Španielsko a Veľká Británia. Bratislava etnické prvky v získavaní občianstva zdôrazňuje oveľa viac ako mladí ľudia z veľkomiest Praha a Viedeň.

Slovensko neodlišuje od európskeho priemeru ani občianske požiadavky. Dodržiavať zákony krajiny vysoko zdôrazňuje i Praha, ba dokonca Bregenz. Zvládnuť štátny jazyk krajiny požaduje nielen Bratislava, ale aj Bielefeld. Žiť v krajine aspoň 5 rokov alebo mať prácu v krajine rovnako zdôrazňujú v Bregenzi, Madride, Prahe, Manchestri. Prejavovať pre mnohých “svetoobčanov” tak smiešnu vlastnosť ako je to, že “imigranti by mali cítiť spolupatričnosť s krajinou, v ktorej teraz žijú” pokladajú za dôležité nielen mladí Bratislavčania, ale aj mladí ľudia z Edinburghu, Manchestru, Bielefeldu a dokonca z Prahy. Dokonca požadovať od imigrantov, aby urobili vedomostný test o krajine, v ktorej žijú či dokonca urobiť slávnostný sľub vernosti krajine, ktorú si zvolili za svoju novú vlasť si vyžadujú Slováci menej alebo rovnako ako mladí ľudia z Manchestru, Madridu, Chemnitzu a Bielefeldu.

Tabuľka 3

DÔLEŽITÉ ALEBO VEĽMI DÔLEŽITÉ POŽIADAVKY NA ĽUDÍ, KTORÍ CHCÚ ZÍSKAŤ OBČIANSTVO

KRAJINA	RAKÚSKO		ČESKÁ PEDDIDILIZ A	SLOVENSKÁ PEDDIDILIZ A	NEMECKO		ŠPANIELSKO		BRITÁNIA	
	Bregenz	Vienna	Prague	Bratislava	Chemnitz	Bielefeld	Bilbao	Madrid	Edinburgh	Manchester
Má súhlasiť s tým, že bude rešpektovať slovenské zákony a inštitúcie	91	88	93	94	88	89	52	72	85	87
Má pracovať na Slovensku	68	63	66	65	60	59	39	77	60	66
Má cítiť, že patrí na Slovensko	55	39	55	58	51	57	35	43	63	66
Má hovoriť štátnym jazykom - po slovensky	76	71	67	82	75	82	32	56	50	62
Má byť narodený na Slovensku	32	20	20	26	27	27	43	55	50	59
Má žiť na Slovensku najmenej 5 rokov	57	50	62	65	38	39	36	68	56	58
Má mať aspoň jedného rodiča zo Slovenska	24	16	20	30	31	27	16	39	47	51
Má zložiť sľub oddanosti Slovensku	18	13	15	25	14	15	10	30	24	48
Má mať slovenských predkov	14	9	15	17	16	20	14	31	25	39
Má prejsť vedomostným testom o Slovensku	23	20	18	25	28	25	5	12	19	37

Vysoké občianstvo*	47	38	48	48	28	30	16	50	38	46
Vysoká etnicita**	12	7	12	12	13	16	10	28	20	32

Otázka znela "Podľa Vášho názoru, ako dôležité je nasledujúce ako požiadavka pre niekoho kto hľadá Rakúske/České/Slovenské/Nemecke/Španielske/Britské občianstvo (t.j. bude mať plný nárok na výhody, ktoré patria občianskemu statusu právo hlasovať, pas atď)? ŠKÁLA 0=vôbec nie je dôležitý; 4=veľmi dôležitý. Tabuľka ukazuje proporcie výberu 3 alebo 4 v %.

*Percento respondentov, ktorí boli vysoko (výber 3 alebo 4) na tri, z troch prvkov ktoré sú najviac jednoznačné "občianske prvky": "dodržať práva a inštitúcie" "pracujúci v krajine" "žijúci v krajine" "žijúci v krajine najmenej 5 rokov"

** Percento respondentov, ktorí boli vysoko (výber 3 alebo 4) z oboch prvkov, ktorí sú najviac jednoznačné "etnické" prvky: "rodič z krajiny" a "národní predkovia"

Zaregistrujte, že niektorí respondenti, obyčajne v Madride a Edinburgu si vybrali spolu občianske a etnické prvky.

Zdá sa, že výskum priniesol istú podporu pre všetky tri varianty budúcej Európy: pevnosť, kotol a multikultúrna spoločnosť. Signifikantné minority odmietajú väčšinu imigrantov najmä v Manchestery. Relatívne veľká minorita respondentov v Bratislave odmieta imigrantov s markantnou výnimkou tých, ktorí prichádzajú z Európskej únie. Signifikantné minority uprednostňujú kultúrnu a národnú homogenitu v Bratislave, Manchesteri a Madride. Najmä mladí respondenti z Manchestera a Madridu zdôrazňujú etnické nároky k občianstvu. Súčasne veľa respondentov potvrdzuje isté obmedzenia pre získanie občianstva v podobe takých občianskych nárokov, ktoré upevňujú kultúrnu a národnú homogenitu (napr. štátny jazyk).

Výsledky kvalitatívneho výskumu

V hĺbkových rozhovoroch sme hlbšie prediskutovali postoje ľudí k imigrantom a hľadačom azylu, ich názory na hraničné kontroly a imigračné politiky na národnej a Európskej úrovni. Aj keď sa názory líšia od miesta k miestu, veľa tých istých tém sa opakuje vo všetkých krajinách. Niektorí respondenti vyjadrujú pozitívne názory, napríklad zdôrazňovaním, že imigranti prinášajú pracovné a životné skúsenosti a svojou prácou podporujú rozvoj ekonomiky, niekedy zaznamenávajú imigráciu ako nevyhnutnosť kvôli klesaniu populácie, a v niektorých prípadoch, zdôraznením pozitívnych benefitov multikultúrnej spoločnosti.

Pozitívna hodnota multi-kultúrnej spoločnosti je viac označovaná tými, ktorí majú intenzívnejšie kontakty a vzťahy s ľuďmi medzi rôznymi národnosťami. Napríklad Michaela z Viedne má tureckého priateľa, udržuje kontakt s jeho rodinou keď sa presťahovali do Belgicka, má priateľov rôznych národností a hovorí "Čím viac rôznych ľudí tým lepšie" (Viedeň, vysoká Európska identita, náhodná vzorka)

V každej lokalite sú tiež tí, ktorí zdôrazňujú potrebu obmedziť počet imigrantov. Ide najmä o strach zo súťaže o pracovné miesta: "Nechcem byť v situácii, že budem musieť ísť hľadať miesto na pracovnom trhu niekde v zahraničí len preto, že iní sa tlačia na náš trh práce." (Sven, Chemnitz, vysoká Európska identita, náhodná vzorka). Niektoré oblasti sú zaplvané nadbytkom ľudí čo sa tiež dáva ako dôvod pre obmedzenie imigrantov. Kayleigh, mladá žena z Manchestera hovorí: "Mali by ste robiť isté kritériá pre nich (reštrikčná imigrácia), aby sem neprišli ľudia z chudobných krajín kazit' nám ekonomiku" (Manchester, nízka Európska identita, náhodná vzorka). Snaha hranice ponechať otvorené je často spojená s požiadavkou na "správny druh" imigrácie. Najbežnejšia požiadavka je, že imigranti sa musia pripraviť na prácu. Dokumentujú to príklady z Madridu, Bratislavy a Manchestru: "Často prídu pracovať s myšlienkou lepšej budúcnosti, pretože v ich krajine nemajú nič. Prečo nie? (Madrid, Žena, vysoká Európska identita, cieľová vzorka); "Ak pracuje, nekradne, nezáleží na

tom kto to je“ (Karol, Bratislava, nízka Európska identita, cieľová vzorka); ‘Ak chcete žiť niekde kde sú dobré verejné služby, musíte platiť dane...ľudia musia vedieť, že ste tu a musia vedieť čo robíte ...’(Tim, Manchester, nízka Európska identita, náhodná vzorka)

Niektoré príbehy negatívne stereotypujú imigrantov ako hľadačov azylu alebo ako kriminálnikov či drogových dílerov. O imigrantoch sa obdobné tvrdenia sa vyskytli v Madride, Manchestery a Edinburghu. “Ak sa ma spýtate na imigrantov, ktorí sem prišli kraďnúť nie som šťastný, som nahnevaný, ak sú tam ľudia, ktorí prišli čestne, myslím že je to fajn”(Žena, Madrid, nízka Európska identita, cieľová vzorka). Tieto témy sa diskutujú aj v Británii, v Edinburghu ako aj v Manchestery. Británia je “veľmi citlivá” napríklad na svoj zdravotný a sociálny systém. Niektorí respondenti potom hovoria, že je to záťaž znamenajúca, že vláda si nemôže dovoliť príliš venovať vlastnej populácii: “..musíme pracovať naozaj ťažko a oni si len nechávajú dávať peňiaze za nič” (Gemma, Manchester, vysoká Európska identita, náhodná vzorka), ‘Máme už problémy a nemôžeme si dovoliť nič ako je, veď viete. Vláda chce, aby si žiaci nosili na vyučovanie vecí, študenti musia platiť vyššie poplatky keď idú na univerzitu’(Claire, Manchester, nízka Európska identita, náhodná vzorka). V Madride sa tento problém týka imigrantov z Maroka a z istých krajín Južnej Ameriky ako obvyčajne nežiadúcich imigrantov. Napríklad istá žena, keď hovorila “imigranti ktorí sem prišli kraďnúť” mala na mysli Kolumbijčanov. Ďalšia žena z Madridu hovorí “To čo mám v ruke, nie predpoklady, ale výsledky čo mám v ruke, Marokánci a Južní Američania. Pretože oni sú tí, čo spôsobili osobné problémy... Negeneralizujem” (Žena, Madrid, nízka Európska identita, náhodná vzorka).

Na všetkých úrovniach niektorí respondenti požadujú uplatňovať kultúrnu integráciu. Je to viac žiaduce ako multi-kultúrna spoločnosť. Niektorí respondenti ponúkajú veľmi negatívne charakteristiky kultúrnej plurality ako koexistencia s potenciálnym ohrozením iných kultúr. ‘Myslím [immigrácia je] dobrá do toho okamžiku, kým imigrácia nevytvára getha. Prišli ste do krajiny, akceptujte čo tam je. Ak môžete prispieť k niečomu, fajn, ale nesnažte sa zaviesť Vaše veci na Vašich susedov: skôr, akceptujte, integrujte...neizolujte sa, nezavádzajte svoje’. (Madrid, muž, vysoká Európska identita, náhodná vzorka). V mnohých krajinách a najmä v Madride a Manchestery, sú muslimovia občas označovaní charakteristikami ako rezistentní pred integrovaním: ‘[Muslimovia] sa držia medzi sebou’ (Trevor, Manchester, nízka Európska identita, náhodná vzorka) ‘majú isté ťažkosti integrácie’ (Žena, Madrid, nízka Európska identita, náhodná vzorka). Niekedy je to formulované ako karikatúra kultúrnych a náboženských rozdielov: “napríklad, spôsob ako sa správajú k ženám je hrozný, s rešpektom ku kresťanskému náboženstvu” (Madrid muž, nízka Európska identita, náhodná vzorka).

Záver

Dojem, že imigranti ktorí nie sú integrovaní sa stávajú hrozbou, sa čoraz viac spája s myšlienkou, že niektorí sa nechcú integrovať, často kulminujú v mentalite, ktorá uprednostňuje ‘Európa’ ako pevnosť..

V každej krajine, tiež v Bratislave, komentáre tohto druhu sú viac bežné o Rómoch a nie o imigrantoch. Slovensko v porovnaní s inými krajinami, ale najmä takými mestami ako sú Manchester, Madrid, Viedeň a Praha nemá tak početné etnické komunity utvorené z imigrantov. Výnimku tvorí čínsko-vietnamská komunita, ktorá je síce integrovaná “sama pre seba”, ale poskytuje špecifické kulinárske a obchodné služby obyvateľstvu. Slovensko má predovšetkým vlastných Rómov, ktorí

predstavujú obdobnú výzvu ako v iných krajinách Turci, Marokánci, Alžírčania, Čečenci, Makedónci.

Bratislava a Slovensko sú neustále, najmä však ostatné dva.- tri roky konfrontované s problematikou Rómov, ktorých media obviňujú zo zneužívania výhod sociálneho a zdravotného systému. Ich flexibilné reakcie na objavené možnosti ekonomickej azylovej turistiky v Európe mali nečakaný dopad na znovuzavedenie vízovej politiky členských krajín EU voči Slovensku. Tento "citlivý trest" od členských krajín EU za neschopnosť vlády SR účinne riešiť túto situáciu sú príčinou relatívne vysokej popularity predstaviteľov Slovenskej národnej strany, ktorí "jadrným" spôsobom artikulujú pocity bezradnosti väčšinového obyvateľstva. Média im poskytujú neobyčajne veľký priestor.

V Británii sa stáva, že tí čo chcú azyl nemajú možnosť zamestnať sa a bulvárna tlač konštatne opakuje témy o tých, čo chcú získať azyl podvodne a opakuje, že ilegálni imigranti sú príťažou. Britská tlač bola tiež obvinená z 'islamofobie'. Vo výskumných rozhovoroch, mladí ľudia hovoria o ich skúsenostiach a vnemoch z lokálneho kontextu. V Manchestery sa vyskytli rasové napätia medzi bielymi a ázijskými skupinami. Počas výskumu v rokoch 2002-2003 Britská národná strana dosiahla volebné zisky kapitalizáciou bieleho rasizmu proti najväčším minoritným skupinám z indického subkontinentu.

V Madride ľudia zaznamenávajú najvyššiu úroveň nezamestnanosti, viditeľnú prítomnosť žobrákov a strach z pouličného zločinu. Napokon, Madrid má najvyššiu úroveň nezamestnanosti zo všetkých krajín a miest v našom výskume.

V týchto kontextoch populizmus získava cirkuláciou negatívnych stereotypov o tých "iných". Pre niektorých respondentov súťaž o zamestnanie, ťažkosť pri získavaní sociálnych výhod alebo stať sa obeťou zločinu občas rezonuje s "imigrantmi", ktorých takto jednostranne negatívne vykresľujú médiá. Značí to, že niekedy zisťujeme "naučené" rasistické postoje a niekedy lokálne skúsenosti utvárajú kultúrno-politické pozadie na "artikuláciu" rasistických postojov.

Z hľadiska výchovy a vzdelávania detí a mládeže v škole či mimo školy je dôležitá aká strategická koncepcia Európskej únie sa presadí a akú budeme podporovať. Výskum problematiky mladých ľudí a ich európskej identity² prináša informácie, ktoré nie celkom jednoznačne potvrdzujú, ktorá zo spomínaných troch sa uplatní. Skôr sa zdá, že pre niektoré imigrantské vlny a kultúry bude musieť predstavovať Európa "pevnosť" a mali by zostať radšej za jej hradbami. Iné imigrantské kultúry sa dokážu úspešne integrovať a iné sa dokonca presadia ako svojrázne obohatenie európskej multikultúrnej spoločnosti.

The research "The Orientations of Young Men and Women to Citizenship and European Identity" funded by the European Commission. The project combined both quantitative (survey - summer and autumn 2002) and qualitative (in depth-interviews - spring and summer 2003) methods to enable insight into young adults' (aged 18-24) constructions of regional, national and European identities and their perceptions of Europe and the EU. The research was undertaken in 10 sites in 6 European countries: Manchester and Edinburgh (the UK), Madrid and Bilbao (Spain), Vienna and Bregenz area of Vorarlberg (Austria), Chemnitz and Bielefeld (Germany), Bratislava (Slovakia) and Prague (Czech Republic). For more on the project as a whole see www.sociology.ed.ac.uk/youth/ Contact ladislav.machacek@savba.sk.

² Sociológia-Slovak sociological review 36,2004,No 3.